

KORTERE ANMELDELSER

Bo Fritzboeger: *Vandets veje. Skjern Ås miljøhistorie gennem 350 år*.
København: Gyldendal 2009. 384 s.

Bo Fritzboeger er en flittig og velskrivende historiker. Hans bøger *Danske skove 1500-1800* og *Det åbne lands kulturhistorie* er vi mange, som har haft stor glæde af i såvel forskning som undervisning. Nu har han sendt et nyt værk på markedet, som er ganske læseværdigt, men som ikke helt holder samme høje standard som de ovenfor nævnte.

Årsagen hertil er at finde i to omstændigheder. For det første, at ærindet er en anelse usikkert: er det en bog om vandets, vandløbenes og vandanvendelsens kulturhistorie generelt – eller er det om bog om Skjern å? Svaret er ikke éntydigt, for forfatteren har i en vis udstrækning sat sig mellem to stole. For det andet er der en tendens til, at han vil for meget på én gang. Kontekstualiseringer plejer at være nyttige, men når vi som her kommer helt ud til selvdøde hummere i Gilleleje havn, forstadsproblemer i Odenseområdet og moderne renlighedsdiskurser, er det undertiden svært at følge forfatteren. Et mere snævert og éntydigt fokus ville have været nyttigt. Fritzboeger er nemlig så meget hjemme i Skjern Ås historie, kan man se, at dette sagtens kunne have båret et, bevares mindre, men også mere afgrænset værk. Ærgerligt, når nu der ellers er så meget godt i bogen.

Mest vellykket er den grundige behandling af debatten om åens linjeføring. Hvis man troede, at den lige å-linje er en produkt af Hedeselskabets og Frederik Heicks anstrengelser i årene efter 2. verdenskrig og i 1960'erne i særdeleshed, bliver man her langt klogere. Fritzboeger opregner prisværdigt debatten herom fra dens første begyndelse. Størst interesse knytter der sig her til lovgrundlaget, nærmere bestemt til den forordning angående skadeligt vands afledning, som Kronprins Frederik på sin fars vegne underskrev i 1790. Det store spørgsmål her er: skal åen være krum eller lige? Det lige løb anbefales, fordi det sikrer en hurtig gennemstrømning og dermed mindsker en forsurening og en forsumpning af de omliggende arealer. Forordningen skal med andre ord, viser forfatteren, ses i sammenhæng med hele den landvindingstanke, som sætter fart på dette tidspunkt for så at komme til fuld udfoldelse i tidsrummet ca. 1830-1890.

Med denne påvisning giver det god mening, at forfatteren først langt henne i bogen går i dybden med en gennemgang af det engvandingssystem, der er så karakteristisk for Midt- og Vestjylland, sådan som man stadig kan se det ved den kanal mellem Skarrild og Sdr. Felding, som løber parallelt med Skjern Å, medens den modsatrettede bestræbelse, landvinding af vådområder, især er et østdansk fænomen. Det er i den forbindelse fortjenstfuldt, at Fritzboeger har et vågent blik for de interessekonflikter, som her er i spil: opstemning af vandet med henblik på frugtbringende forgrening ud i yderste enge kunne nok komme i karambolage med ønsket om høj vandhastighed.

Rammerne for håndtering af de vandløbsrelaterede konflikter har visse decentraliserede træk, fremgår det, men ellers er det én af bogens fine pointer, at vandbehandlingen med god ret kan anses som et udslag af centralisme. Det er her, hævdes det, at vi finder baggrunden for, at den jyske engvanding længe stod i skyggen af afvandingen, fordi afvanding var et "langt mere presserende behov på østdanske lerjorde, hvorfra fremtrædende meningsdannere kom" (s. 168). Her bliver bogen om Skjern Å pludselig til et højst interessant stykke danske forvaltningshistorie.

Bogen er letlæst og skrevet i et behageligt ukrukket og klichéfrit sprog. Den er desuden smukt illustreret med et væld af minutiøst udarbejdede kort, tegninger og tabeller, som fortjener megen ros. Desuden en lang række fotografier, som med megen flid er opsøgt rundt om i lokale arkiver. Det er fotografier, som man kun sjældent ser i gængse landbrugshistoriske fremstillinger. De fleste er af ældre dato, men der er også enkelte nye som fx et fotografi af et stort skilt på Lønborgvejen ind over Skjern Å's delta: "Auken – miljøets Milosevic". Det er også en fornøjelse at se gengivelser af fx Lauritz Tuxens ellers noget oversete Nymindegab-billeder, som i høj grad har med Skjern Å og Ringkøbing Fjords udløb at skaffe.

Prisværdigt er det ligeledes, at bogen er forsynet med ikke kun litteraturliste og noter, men også et fortræffeligt sted- og personnavneregister. Dog kan der ankes over værkets praksis omkring henvisninger, som er noget ujævn. Sine steder er henvisningerne mange og gode; andre steder halter det. Som fx i forbindelse med forstæder og parcelhusbyggeri, hvor det havde været bedre med en henvisning til Peter Dragsbo, som er den fineste kender herhjemme af denne historie, end til mindre grundige skribenter, som kun har behandlet emnet overfladisk.

Sammenfattende kan bogen, trods visse forbehold, anbefales; især hvad angår tiden 1790-1940. Derefter bliver den mere snakkende. Bogen er forsynet med et motto: "Alt modnes sent her i Jylland, også gode planer" (Steen Steensen Blicher, 1839). Denne anmelder kvitterer med historien om københavneren, der blev spurgt, om han bedste kunne lide seriøst teater eller morskabsteater. "Jeg er mest til grin", lød det kække svar.

NIELS KAYSER NIELSEN, PH.D., LEKTOR,
INSTITUT FOR HISTORIE OG OMRÅDESTUDIER,
AARHUS UNIVERSITET.